

אלול התשע"ג

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

לפקידתה של חנה

לראש השנה (על פי שיעורים של הרב משה ליכטנשטיין והרב אמנון בזק)

אבא אמר היו יושבים לאכול והיה אלקנה נותן לכל אחד ואחד מבניו חלקו, היתה פנינה מתכונת להכעיס את חנה והיתה אומרת לאלקנה תן לזה בני חלקו, ולזה בני חלקו, ולזה לא נתת חלקו".

מציאות זאת, עם ההתמודדות הקשה של עקרה השוכנת בתוככי שכונה מלאה ילדים ובחברה שבה כולם מולידות מוכרת לנו היטב מחיי היום-יום, ואין צורך להכביר מלים על הקשיים התמידיים, בהם נתקלה חנה בכל מפגש יום-יומי עם הסביבה ועל הקנאה הבלתי נמנעת בכל סיטואציה שגרתית.

אולם, אלקנה איננו מבין זאת. מבחינתו אין סיבה לעיניה האדומות של חנה, שהיא "אנכי טוב לך מעשרה בנים". אם נתבונן בלשון הפסוק, נראה שהיא מדגישה את אהבתו הגדולה של אלקנה לאשתו וקרבתו אליה, אך גם את עיוורונו הרגשי

2. שמואל א' ח':

"ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלוא אנכי טוב לך מעשרה בנים".

הוא מתואר כ"אלקנה אישה" ודבריו מבטאים רגשי אהבה אמיתיים. ברם, הכשל בדבריו הוא כי מערכת יחסים של בעל ואשה, חזקה ואוהבת ככל שתהיה, איננה יכולה להוות תחליף לאמהות. זוגיות לחוד והורות לחוד. הרצון להורות איננו יכול למצוא את פורקנו בזוגיות, היות ומדובר במערכת יחסים בעלת איכות שונה. ההורות בנויה על נתינה והענקת חום ואהבה, עיצוב דמות הילד ועולמו והיא מבוססת על ראיית הילד כהמשכו הטבעי והמטאפיזי של ההורה. כל אלה אינם מתקיימים ביחסים שבין בני זוג, שיחסיים מושתתים על הדדיות ושיתוף, קבלה ונתינה. בני הזוג מסתכלים אחד על השני בגובה העיניים, או נכון יותר, מסתכלים דרך משקפיים משותפות על שאר העולם, בעוד ההורה משקיף מלמעלה על בניו ובנותיו. ממילא, הבעל הטוב ביותר בעולם איננו מהווה תחליף כלשהו לחוויית

הפטרת היום הראשון של ראש השנה היא סיפור פקידתה של חנה – שנפקדה אליבא דחז"ל (ר"ה יא.) בראש השנה – ותפילתה בעקבות לידת שמואל וגמילתו. בכל אחד משני הגורמים הללו ניתן לראות סיבה טובה ומספקת לקרוא הפטרה זו בראש השנה, אם כי נראה שעיקר העניין הוא פקידתה של חנה, כפי שרש"י סבור, ובה נתמקד.

נפתח במרכיב הראשון שבעלילה – מערכות היחסים בביתו של אלקנה. ובכן, באם נבוא לסכם את העניין בשתי מלים, נוכל לומר בפשטות: חוסר רגישות. כל סיפור הפטרה הוא סיפורן של אי ההבנות הנולדות מתוך חוסר הרגישות לזולת. אי הבנה הנובעת מחוסר הבנת המציאות הנפשית מפורשת, כמובן, בסיפור חנה-עלי, אך היא נמצאת בצורה הרבה יותר קשה ובסיסית ביחסי חנה-אלקנה.

עקרונות של חנה

אלקנה איננו מבין את חנה ומצוקתה. הדבר הבסיסי ביותר לקיומה היא עובדת עקרותה. אין רגע שבו איננה חווה את העקרות ותחושת החסר הנלווית. היא חיה בבית שוקק המולה ורעש של ילדים, אך אין אף אחד מהם פרי בטנה. עולמה מתחלק לדיכוטומיה של עקרה ורבת בנים כשמציאות זאת ניבטת אליה מכל פינות הבית, ובכל מועדי השנה. הקושי שבמצבה הובלט ע"י חז"ל במלוא חריפותו, כשהם שמים את הדברים בפיה של פנינה

1. ילקוט שמעוני שמואל א' ד"ה 'וכעסתה':

"וכעסתה צרתה גם כעס, מכעסת וחוזרת ומכעסת, מה הוות א"ל? זבנת לברך רבא סודר וכתונת וחלוק! א"ר נחמן בר אבא היתה פנינה משכמת ואומרת לחנה אין את עומדת ומרחצת פניהם של בניך כדי שילכו לבית הספר! ובשש שעות היתה אומרת לה חנה אין את עומדת ומקבלת בניך שבאו מבית הספר! ר' תנחום בר

ושעבוד העצמי לטובת הענקת החום והאהבה מובנים יותר באם מאשר באב. שניהם אוהבים את הילד, דואגים לצרכיו ושומרים עליו מפני סכנות האורבות לו. עם זאת, האם עושה זאת באופן טבעי יותר, כשתכונת הנתניה מוטבעת בעומק הווייתה, ואילו האב מרוכז יותר בעצמו. כבר בטבע מתקיימת א-סימטריה זו, כאשר מובנה בתוך גוף האם כוח הנתניה הפיזי לקיום הולד. האם מסוגלת להניק את ילדה ובכך להעניק לו חיים, ואילו האב איננו מסוגל מתוך גופו לכלכל את ילדו.

בהקשר זה, כדאי לצטט קטע מאיר עינים מספרו של

5. הרב סולוביצ'יק אדם וביתו:

"התורה מספרת לנו, כי אדם הראשון קרא את שם אשתו חוה, כי היא היתה אם כל חי" (בראשית ג, כ). אך שמו שלו איננו מזהה עם אבהות; הוא קרוי "אדם" או "איש", אבל לא "אב". תפקידו כאב לא תואר באורח סמלי בשמו, שלא כתפקידה של חוה, האם; דבר אינו משקף את משימתו של אדם הראשון להיות לאב...

האישה בקהילה הטבעית עסוקה באימהות יותר משהגבר עסוק באבהות. האימהות, שלא כאבהות, מעידה על מצב מיוחד שבו שרויים הגוף והנפש לאורך זמן. תשעת חודשי ההריון, על כל השינויים הביולוגיים והפסיכולוגיים הנלווים להם, לידת התינוק בכאב ובסבל, הנקתו, וכן, מאוחר יותר, ההשגחה על הילדים והטיפול בהם – כל אלה הם מרכיבים בחוויית האימהות. בקצרה: האישה מסורה לילד בלב ונפש, והיא חווה את תפקידה כאם בכל מחשבותיה ובכל תחושותיה. האב, אם רק ירצה, יוכל להכחיש את אבהותו ולזנוח את אחריותו. האם קשורה אל הילד; האב יכול לשוטט בכל אשר יחפוץ ולשכוח הכול. האימהות בקהילה הטבעית היא חוויה – אמנם בלתי גאולה ולפיכך גם בלתי מעודנת, ובכל זאת הריהי חוויה. האבהות, מבחינה גופנית, אין משמעה דבר הניכר לעין או הראוי להיזכר. הזכר, מבחינה גופנית ונפשית, איננו חווה את אבהותו.

כללו של דבר: במסגרת הקהילה הטבעית תופסת האם עמדה מרכזית, בעוד שהאב מורד למעמד שהוא בלתי מוחשי ומעורפל, כיוון שאין עמו כל כבלים מגבילים. האימהות היא מצב המוטל על האישה באשר היא, ולכן נגזר שמה של חוה ממעמדה כאם כל חי, בעוד שבין שמו של אדם הראשון ובין עובדת אבהותו אין דבר וחצי דבר. "התשכח אשה עולה מרחם בן בטנה?" (ישעיה מט, טו).

הדגשת ההנקה כמהותי עבור האשה ומוטבע בטבעה בוטא ע"י חז"ל במדרש בהקשר הפטרתנו, תוך כדי שילוב מאלף בין הלב לשדים

האמהות וחדוות ההורות. נקודה זו נעלמה מעיני אלקנה, ועל כן, למרות אהבתו, איננו מסוגל להבין ללבה של אהובתו.

בניו של אלקנה

כמובן, שיש להוסיף לכך את העובדה שיש לו בנים ואין לה. זו הסיבה לכך שהוא לא חש על בשרו את התחושות שחנה מרגישה. אלא שזה בפני עצמו סיבה האמורה לגרום לו לגלות יותר אמפטיה כלפי מצבה, בבחינת אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו. האלמנטים הללו מזכירים באופן אוטומטי את הסיפור המקביל בתנ"ך של יעקב ורחל. גם שם יש מציאות של בעל עם שתי נשים, כשלאשה השנואה יש ילדים רבים ואילו האשה הקרובה והאהובה היא עקרה, ואף שם אין הבעל מבין את עומק התחושות הקשות של אשתו. בנקודה זו, מן הראוי לצטט את דבריה הנוקבים של רחל והערתם החמורה של חז"ל בנידון תגובתו של יעקב

3. בראשית ל', א:

"ותקנא רחל באחתה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי".

לא פחות ולא יותר – "מתה אנכי"! רחל זוועקת שהיא חסרת קיום ללא בנים ואיננה מוכנה להתנחם. תגובתו של יעקב "התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן", נשמעת לנו כתשובה לגיטימית של בעל שאשתו איננה נותנת לו מנוח בנושא שהוא מעבר למעמד האדם לתקן, והחש שאשתו מגזימה בקביעה שהיא חשובה כמת. ברם, לא כך ראו חז"ל את פני הדברים

4. בראשית רבה ע"א, ז:

"רבנן דרומאה בשם ר' אלכסנדר בשם ר' יוחנן אמר (איוב טו) החכם יענה דעת רוח, זה אברהם, (בראשית טז) וישמע אברם לקול שרי, וימלא קדים בטנו, זה יעקב, ויחר אף יעקב ברחל ויאמר וגו', א"ל הקב"ה כך עונים את המעיקות חייך שבניך עתידים לעמוד לפני בנה, ויאמר התחת אלהים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן, ממך מנע ממני לא מנע, אמרה לו כך עשה אביך לאמך לא חגר מתניו כנגדה, אמר לה אבי לא היה לו בנים אבל אני יש לי בנים".

כמדומה, שאף אלקנה, למרות רצונו הטוב איננו מצליח לענות כהוגן את המעיקה שבביתו.

ויש להוסיף עוד נקודה משמעותית בהקשר זה. הפער שבין אלקנה לחנה, כפער שבין יעקב לרחל, איננו רק הפער שבין מי שיש לו בנים למי שאין לו, אלא נכנס לתמונה גורם נוסף והוא ההפרש שבין זכר לנקבה שבקשר זה. איננו דומה העקר לעקרה מבחינת מצוקתו וייאושו. זעקת ה"ואם אין מתה אנכי" מורגשת באופן שונה לחלוטין באשה מאשר באיש, וזאת כי הנתניה לילד

6. ברכות לא:

"וּחִנָּה הִיא מְדַבֵּרֶת עַל לְבַה אִמְרֵי רַבִּי אֲלֵעָזָר מִשּׁוֹם רַבִּי יוֹסֵי בֶן זִמְרָא עַל עֲסָקֵי לְבַה אִמְרָה לְפָנָיו רַבּוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם כֹּל מַה שֶּׁבְרָאתָ בְּאִשָּׁה לֹא בְרָאתָ דָּבָר אֶחָד לְבִטְלָה עֵינַיִם לְרֵאוֹת וְאִזְנַיִם לְשִׁמּוֹעַ חוֹטֵם לְהַרְיֵחַ פֶּה לְדַבֵּר יָדַיִם לַעֲשׂוֹת בֵּהֶם מְלָאכָה רַגְלִים לְהִלָּךְ בְּהֵן דְּדִים לְהַנִּיק בְּהֵן דְּדִים הִלְלוּ שְׁנַתָּת עַל לְבִי לְמַה לֹא לְהַנִּיק בְּהֵן תֵּן לִי בֵן וְאֵנִיק בְּהֵן".

בפשוטו של מקרא, "על לבה" מציין את דרך דיבורה היוצא מתוך לבה. ואולם, ר' יוסי בן זמרא דורש את ביטוי "מדברת על לבה" כהתייחסות של חנה למה שעל הלב, דהיינו השדים. ומסביר הרב משה ליכטנשטיין שאין כאן רק תחכום דרשני, או אמירה על חשיבות ההנקה לאשה, אלא יש כאן שילוב דרשני השווה יחד את הלב והדדים, וזאת מתוך התובנה שלב האם קשור בזיקה אדוקה ליכולת ההנקה וההענקה שלה. הלב המעניק והשד המניק קשורים יחדיו, ועל כן חנה מדגישה זאת בבואה להתפלל על מועקתה. במדרש נוסף, חז"ל ביטאו את מצוקתה כמערערת על עצם קיומה בעולם הזה ועל זהותה העצמית כשייכת לקהילה האנושית

7. ילקוט שמעוני שמואל א' ד"ה 'אמר':

"אמר רבי יהודה ברבי סימון, אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע, יש צבא למעלה - יש צבא למטה, הצבא של מעלה - לא אוכלים ולא שותים ולא פרים ורבים ולא מתים אלא חיים לעוה"ב, והצבא של מטה - אוכלים ושותים ופרים ורבים ומתים ואינם חיים, ואיני יודעת מאי זו צבא אני, אם מצבא של מעלה אני, לא אהא לא אוכלת ולא שותה ולא מולידה ולא מתה - אלא חיה לעולם, ואם מצבא של מטה אנכי, אהא מולידה ואוכלת ושותה".

דבר זה נעלם מעיני אלקנה, הרואה את העולם דרך עיני הזכר, ועל כן אין הוא חש את מלוא משמעות מחיר העקרונות עבור חנה. אמור מעתה, בעיותיהם של אלקנה ויעקב לחוש את זעקת ה"ואם אין מתה אנכי" איננה נעוצה רק בכך שיש להם ילדים מן האשה השניה, אלא גם מכך שאין הם מכירים את כמיהת האשה לאמהות, מפני שכמיהתם הם הינה לאבהות ולא לאמהות.

8. בין חנה לרחל

קווי דמיון רבים נמתחים בין סיפורה של חנה ובין סיפור עקרותה של רחל אמנו עד ללידת יוסף:

1. בשני הסיפורים אנו פוגשים אדם הנשוי לשתי נשים, שאחת מהן אהובה ("וַיִּצְאֶהָ יַעֲקֹב אֶת רַחֵל" [בראשית כ"ט, יח; ועיין שם כ"ט, כ, ל], "כִּי אֶת חַנָּה אֶהָב"

[שמ"א א', ה]) והאחרת אינה אהובה, ודווקא האישה האהובה היא עקרה.

2. בשני הסיפורים עומדת האישה האהובה העקרה אל מול הצקותיה של האישה השנייה (לאה/פנינה). רחל קוראת לבן שפחתה בשם נפתלי, על שם "נִפְתָּלִי אֶ-לֵהִים נִפְתָּלְתִּי עִם אֲחֹתִי גַם יְכַלְתִּי" (בראשית ל', ח); ועל פנינה מסופר "וַיִּכְעַסְתָּהּ צָרְתָּהּ גַּם פָּעַס בְּעַבּוּר הַרְעָמָה... מִדֵּי עֲלִיתָהּ בְּבֵית ה' כִּן תִּכְעַסְנָה" (שמ"א א', ו-ז).

3. בשני הסיפורים פונה הבעל לאישה באופן המבטא חוסר הבנה למעשה (כפי ראינו לעיל).

4. בסופו של דבר, בשני הסיפורים נפקדת האישה האהובה, ובלשון דומה:

"וַיִּזְכֹּר אֶ-לֵהִים אֶת רַחֵל... וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן" (שם, כב-כג); "וַיִּזְכֹּרְהָ ה'... וַתַּהַר חַנָּה וַתֵּלֶד בֶּן" (שמ"א א', יט-כ).

לשון זו אינה נזכרת אצל העקרונות האחרות במקרא - שרה, רבקה ואשת מנוח.

5. שתי הנשים שנפקדו קוראות שם לבנן באופן המבטא את אמונתן שה' שמע את קולן:

"וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסָף אֶ-לֵהִים אֶת חֲרָפְתִּי. וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף יֹאמֶר יוֹסֵף ה' לִי בֶן אַחֲרָי" (בראשית ל', כג-כד);

"וַתַּהַר חַנָּה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי מָה' שְׁאֵלְתִּיו" (שמ"א א', כ).

ונשאלת השאלה: מה כוונת המקרא בהשוואה ספרותית זו? ומסביר הרב אמנון בזק, שההשוואה לא באה אלא לחדד את ההבדלים שבין שתי הדמויות המרכזיות, רחל וחנה, בעיקר במה שנוגע לדרך התמודדותן עם עקרותן.

דרכה של רחל עד ללידתה ארוכה ומפותלת. כבר בתחילת הסיפור בא ביטוי בעייתי - "וַתִּקְרָא רַחֵל כִּי לֹא יִלְדָה לַיַּעֲקֹב וַתִּקְרָא רַחֵל בְּאַחֲתָהּ" - ולאחריו מתוארות הדרכים השונות שבהן ניסתה רחל להיפקד מעקרונות:

1. תחילה פונה רחל אל יעקב בדרישה "הֲבָה לִי בְנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי" (בראשית ל', א). כאמור לעיל, יעקב הגיב על כך בחריפות, תוך רמיזה שעליה לפנות לקב"ה.

2. לאחר מכן מנסה רחל להיפקד בצורה שונה: "וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בְלָהָה בְּאֵי אֵלֶיהָ וַתֵּלֶד עַל בְּרַכִּי וְאֶבְנָה גַם אֲנֹכִי מִמֶּנָּה" (שם, ג).

לכאורה הולכת רחל בדרכה של שרה, אלא שיש לשים לב לשני הבדלים משמעותיים בינה לבין דבריה של שרה: "וַתֹּאמֶר שָׂרָי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרְנִי ה' מִלְּדָת בָּא נָא אֶל שְׂפָחְתִּי אוּלַי אֶבְנָה מִמֶּנָּה" (שם ט"ז, ב-ג). ראשית, שרי פונה אל אברם בבקשה, ופעמיים היא חוזרת על המילה "נָא", בעוד שדבריה של רחל נראים יותר כדרישה מיעקב. שנית,

10. תפילה ונדר

(ט) וְתִקֵּם חֲנָה אַחֲרַי אֲכַלָּה בְּשֵׁלָה וְאַחֲרַי שְׁתֵּה וְעָלִי הַכְּהֵן יֵשֵׁב עַל הַפֶּסֶס עַל מְזוֹזַת הַיֵּכָל ה': (י) וְהִיא מֵרַת נִפְשׁ וְתִתְפַּלֵּל עַל ה' וְכִכְהָ תִבְכֶּה: (יא) וְתִדְרֹךְ נִדְרֵי וְתֵאמַר ה' צָ-בָאוֹת אִם רָאָה תִרְאָה בְּעֵינַי אֲמַתֵּךְ וְזָכַרְתִּינִי וְלֹא תִשְׁפַּח אֶת אֲמַתֵּךְ וְנִתְתָּה לְאֲמַתֵּךְ זָרַע אֲנָשִׁים וְנִתְתִּיו לְה' כָּל יְמֵי חַיָּיו וּמוֹכָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ: (יב) וְהָיָה כִּי הִרְבֵּתָה לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי ה'...

המקרא אינו מתאר את כל מה שאמרה חנה ("כי הרבתה להתפלל"), אבל רושם אחד מתקבל בבירור: בדבריה משלבת חנה נדר עם תפילה, הבאה לפנינו ולאחריה. שילוב זה הוא חסר-תקדים בתנ"ך: עד עתה מצאנו תפילות רבות, שלא היו בצדן נדרים, ומצאנו מספר נדרים, שלא לוו בתפילות. ואכן, יש בנדר מה שאין בתפילה, ויש בתפילה מה שאין בנדר. מצד אחד, ישנה מעלה לנדר, שבו אין האדם רק מבקש מה', אלא גם מתחייב לתת משהו משמעותי אם תתקבל בקשתו, ובכך להביע את הכרת טובתו ואת אמונתו שה' הוא שהגשים את בקשתו. ונקודה זו בדיוק היא גם החיסרון שבנדר: הנדר עשוי לחוש שבסך הכול עשה 'עסקה' עם הקב"ה, ושתן מחיר ראוי תמורת מה שקיבל. כל זאת בניגוד לתפילה, שבה עומד האדם בקטנותו האנושית אל מול גדלותו של הקב"ה ומבקש ממנו מתנת חנינם.

שילובה הייחודי של חנה מביא לידי ביטוי את הצדדים החיוביים שיש בשני התחומים. מצד אחד, יש כאן נכונות לתת, ונכונות זו מיוחדת משאר הנדרים, שכן חנה נכונה לתת לה' את מושא בקשתה גופו – "ונתתיו לה' כל ימי חייו". מצד שני, שילובה של התפילה בנדר מדגיש כי חנה איננה עומדת לפני ה' כשווה מול שווה, אלא היא מכירה בגדולתו של הקב"ה ובקטנותה שלה. תחושה זו מתעצמת על ידי ביטויים בתפילתה של חנה המדגישים, מצד אחד, את קטנותה – "אם רָאָה תִרְאָה בְּעֵינַי אֲמַתֵּךְ וְזָכַרְתִּינִי וְלֹא תִשְׁפַּח אֶת אֲמַתֵּךְ וְנִתְתָּה לְאֲמַתֵּךְ..." – ומצד שני את גדלותו של הקב"ה, כפי שמציינת הגמרא על הפסוק "וְתִדְרֹךְ נִדְרֵי וְתֵאמַר ה' צָ-בָאוֹת..."

11. ברכות לא ע"ב:

ותדר נדר ותאמר ה' צ-באות' – אמר רבי אלעזר: מיום שברא הקדוש ברוך הוא את עולמו לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא 'צ-באות', עד שבאתה חנה וקראתו צ-באות

חנה חידשה כאן דרך חדשה: תפילה ייחודית, מעומק הלב, המשלבת נדר עם עמידה כנועה אל מול הקב"ה. כל זאת מתוך אמונה שמצבה הקשה איננו מוחלט, ושיש בכוח פנייה לקב"ה כדי לשנות את גורלה.

בעוד ששרי מודעת לספק בתועלת שבמהלך – "אולי אבנה ממנה" – משוכנעת רחל "ואבנה גם אנכי ממנה".

3. בהמשך מבקשת רחל מלאה את הדודאים, שלדעת רוב המפרשים (עיי' רד"ק, ספורנו, ראבי"ע ועוד) היו ידועים כאמצעי פרייה.

רק לאחר כל השלבים הללו אנו קוראים על פקידתה של רחל

9. בראשית ל', כב-כד:

וַיִּזְכֹּר אֱ-לֹהִים אֶת רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱ-לֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת רַחֵמָהּ. וַתֵּהָרֵ וַתֵּלֶד בֶּן וַתֵּאמֶר אֶסְף אֶ-לֹהִים אֶת חֲרָפְתִּי.

וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף לְאֵמֹר יוֹסֵף ה' לִי בֶן אַחֵר
מכאן ואילך אין פיה של רחל פוסק מתפילה: תפילה על לשעבר – הודיה לקב"ה שאסף את חרפתה; ובקשה להבא – שיוסיף לה בן אחר. סוף סוף הצליחה רחל להגיע לביטחון מלא בקב"ה.

קצת נוכל לחזור לחנה ולסיפורה. על רקע התהליך הארוך שעברה רחל, בולטת גדולתה של חנה. ראשית, בעוד שרחל מקנאה באחותה, חנה נותרת בשתיקתה. שנית (וזה כנראה עיקרה של ההשוואה), רחל עברה תהליך ארוך עד שפנתה בתפילה לקב"ה, בעוד שאצל חנה התרחש הדבר מיד. יתרה מזאת, בעוד שרחל מבקשת לאחר שנפקדה "יוסף ה' לי בן אחר", אומרת חנה "ונתתיו לה' כל ימי חייו". באמצעות ההשוואה הספרותית לרחל מחזק המקרא את עצמת אישיותה של חנה, הן באמונתה הגדולה בקב"ה הן ביחסיה עם הסובבים אותה.

האכזבה במפגש עם עלי

אותו חוסר הבנה כלפי מצבה חוזר על עצמו במפגשה עם עלי. אמנם, אין עלי בעלה ואיננו אמור להכיר אותה כמו אלקנה, אך, מאידך, הוא הסמכות הרוחנית הגדולה ביותר שבדור, אדם שקדושת כהונה גדולה נסוכה עליו, והוא מנהיגו ומורו של הדור. מאדם כזה, לא ציפתה חנה לחוסר הבנה כלפי אשה מרת נפש, שהרי מי אם לא הוא יוכל להבין ללב נדכה וכאוב. ואולם, אף עלי אינו מבין את העובר עליה וחושב אותה לשיכורה. בפני חנה, מתגלית הבדידות בכל עצמתה; איש אינו מבין אותה – לא הקרובים ביותר אליה ולא הקרובים ביותר לקב"ה. נגזר עליה להתמודד עם קשיי העקרות לבד, עם כוחות הנפש שתוכל לשאוב ממעיניה הפנימי ועם העוצמות האישיות שלה, ללא תמיכה מבחוץ. ביום הדין הפרטי שלה, עליה לעמוד לבדה ולפנות למלך מלכי המלכים בעצמה, מתוך בכיה הפרטי.

השיטין של דברי אברהם אבינו עצמו, כשהוא מדבר על שרה המלווה אותו בתקופת התעייה שלו

13. בראשית כ', יג:

"ויהי כאשר התעו אתי אלקים מבית אבי ואמר לה זה חסדך אשר תעשי עמדי אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא".

למרות כל זאת, הגיע היום – לאחר תפילות אין ספור ודמעות אין מספר – שבו שרה פונה לאברהם ומציעה לו לקחת את פילגשה, על מנת שיבנה ממנה את ביתה

14. בראשית ט"ז ב-ג:

"ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני ד' מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי. ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתי מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן אתה לאברם אישה לו לאשה".

הבה ונחשוב על משמעות המעשה ואילו כוחות נפש נדרשו לכך. לאחר כל השנים המשותפות והחלום להקים יחד עם, היא פונה לאברהם ומציעה לו שיקח את הגר ויוליד ממנה את מורישו שיבנה את בנין האומה. בכך היא מוותרת על חלומה להוליד בכלל, ולחבוק ילד משותף עם אברהם בפרט, על כל המשתמע מכך מבחינה אישית וציבורית ומעבירה את הזכות לידי אשה אחרת, וכל זאת על מנת להיטיב עם אברהם. היא גם מכירה בא-סימטריה שיגרם לנישואין כאשר מצבו של אברהם שוב לא יהיה זהה לשלה, אך כל זה איננו מונע אותה. היא מוכנה להקריב את טובתה ולוותר על דרישותיה.

בעקבות הקרבה זו היא זוכה להתבשר בבשורת ההולדה. כפי שכבר העיר הרמב"ן (בראשית ט"ו ה), בשעת ברית בין הבתרים לא ניתנה הבטחת הזרע לשרה; ההבטחה המפורשת הראשונה שגם שרה תלד, ולא רק אברהם, נאמרת בעת הצווי על ברית המילה. מה נמצא בתוודך בין שתי הבריתות ומה השתנה בין האחד לשני? – מעשה הגר! אמור מעתה, הקרבתה של שרה ונכונותה לוותר על הזרע היא הזכות שבעבורה נתברכה בכך.

רחל

גם רחל הכניסה את צרתה לביתה, ואיפשרה לאחותה להתחתן עם בעלה, וזאת אף מבלי לדעת האם גם היא תזכה להצטרף למשפחה או לא. בהקשר זה, כדאי לצטט את המשכו של המדרש שהובא לעיל ביחס לעקרונה של

רחל וויכוחה עם יעקב

15. בראשית רבה ע"א, ז:

"אמרה לו וזקינד לא היה לו בנים וחגר מתניו כנגד שרה, אמר לה יכולה את לעשות כשם שעשתה זקנתי, אמרה לו מה עשתה אמר לה הכניסה צרתה לתוך ביתה, אמרה לו אם הדבר הזה מעכב הנה אמתי בלהה בא אליה ואבנה גם אנכי, מה זו נבנית על ידי צרתה אף זו

(הערה: ייתכן שהשם 'חנה' נגזר מן השורש חנ"ן, מלשון תחינה. אם כנים הדברים, הרי ששמה של חנה מבטא את היסוד המרכזי שבא סיפורה ללמד: כוחה של תפילה.)

בסופן של דבר, כוחותיה של חנה מביאים את עלי לידי הכרה בעצמתה וכנותה, והוא מברך אותה מעומק הלב מתוך הבנת מצבה. ונראה שאף אלקנה הגיע לידי הכרה זו. בסיום עלייתם לרגל נאמר "וישבו ויבאו אל ביתם הרמתה וידע אלקנה את חנה אשתו ויזכרה ד' ". השימוש בפעל "וידע" לציין את יחסי האישות, שלא כפי שמקובל לחשוב ע"י רבים, איננו בא כלשון נקיה במקום הפעל "ויבא" (המופיע בהקשר מיני בתנ"ך פעמים רבות), אלא משמש לציין יחסי אישות במסגרת של קרבה נפשית של נישואין; בעיקר בולט הדבר כשמדובר על יחסים הנבנים מתוך אמון לאחר משבר. כך הם הדברים אצל אדם הראשון ואצל יהודה (כנראה) בסוף סיפור תמר, וכך הם אצלנו. הידיעה באה לציין הבנה מחודשת של אלקנה למצבה של חנה ואת ההכרה שהיחסים המיניים שלהם אינם יכולים להיות רק יחסי אישות, חשובים ככל שיהיו, אלא הינם נועדים להיות הכלי למילוי משאלתה לזרע. סוף דבר, לאחר תפילתה, חנה זוכה שאלקנה יבין וידע אותה, ויחד הם בונים את ביתם בחסדי שמים.

הקרבה עצמית

עד עתה, ראינו את מצוקתה של חנה. מכאן נפנה ונבחן את פקידתה. באופן לא מפתיע, חז"ל יצרו זיקה בין חנה לעקרונות תנ"כיות נוספות שנפקדו, כפי שניתן לראות במימרא הבאה

12. ר"ה י"א:

"בראש השנה נפקדה שרה רחל וחנה"

והנה, אם נשאל לפרש המכנה המשותף של פקידת העקרונות הללו, אזי התשובה היא הקרבה עצמית. שלשתן הביעו נכונות להקריב את חלומן ולוותר על היקר מכל להן למען מטרה גבוהה יותר. בלשון חז"ל, שרה ורחל היו מוכנות להכניס את צרותיהן לביתם, ובכך לוותר ויתור אישי כואב.

שרה

נפתח בשרה. שלא כרבקה, המתחנתת עם יצחק כשהוא אדם מבוגר יותר ומעוצב ואין שותפה לחוויות המעצבות את אישיותו, ובראשן העקידה, הרי ששרה מלווה את אברהם מתחילת דרכו. מרגע שהמסך עולה בתורה על אברהם אבינו, שרה נמצאת לצידו. ביטוי לכך שבמשך עשרות שנים נדדו יחדיו, רקמו חלומות משותפים ועברו רגעי שיא ושפל יחדיו, ניתן למצוא בין

נבנית על ידי צרתה."

כפי שניתן לראות, המדרש מייחס את פקידתן של שרה ורחל לויתור העצמי וההקרבה ששתיהן גילו כלפי צרותיהן ובעליהן.

חנה

מעתה, נעבור לחנה. סוד פקידתה הוא בהקרבה ובויתור העצומים שעשתה כשהבטיחה לקב"ה את הולד. הבה ונשער בנפשנו. לאחר שנות מצוקה שכל קיומה סובב מסביב לבעיות הפוריות שלה, כשהיא עטופה עצב מתמיד בגלל עקרותה, אזי יקרה הבלתי-ייאמן והיא תלד בן, אך לא תגדל אותו אלא תמסור אותו לגבוה. החשוב והיקר ביותר שהיא ציפתה לו כל השנים יגיע, והיא לא תיהנה מלגדל אותו אלא תתן אותו מתנה למשכן. ובלשונו של הרב משה ליכטנשטיין: "במקום לקום כל בקר ולשלוח את בנה לבית הספר ולחכות לו בבית כשיחזור אחר הצהרים, במקום לחלק לו מנות בשלחן השבת ובמקום ללכת אתו לחנויות הבגדים והנעלים לחוויה מרטיטה של קניית זוג הנעלים הראשון ורכישת בגדי הקיץ והחורף, היא תוותר על כל אלה מראש ובמודע למען שמו. המענה לכל מצוקותיה וקנטוריה של פנינה יגיע, אך היא לא תזכה ליהנות מזה.

היש לך מסירות נפש גדולה מזו?!!"

ואולם, זה בדיוק מה שחנה עושה! היא מבטיחה לקב"ה שאם יגיע ילד תוותר עליו ותקדיש אותו לשמים. בזכות הקרבה זו, תזכה להוליד את שמואל והבאים אחריו. קשה לתפוס את גודל מעשיה – לא רק שהיתה לה צרה בתוך ביתה, אלא שהיתה מוכנה לוותר על הבן המיוחל. חז"ל היו מודעים לנקודה זו של ההקרבה והעמידו על כך

במדרש

16. ילקוט שמעוני רמז ע"ז:

"א"ר יונה בש"ר חמא כיון שראתה חנה שלא ילדה אמרה אומר לו שיכניס צרתי בתוך ביתי, ומתוך כך יראה הקב"ה ויפקוד אותי. אמר לה הקב"ה חנה הפקדת אצלי נפשות חייך אני משלם לך כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות".

סיכומו של דבר, סוד הפקידה בראש השנה הוא הויתור על האני, שאיפותיו וחלומותיו (הלגיטימיים, כמובן) והקרבת הקרבן לגבוה.

ויהי רצון שניפקד כולנו בפקודת ישועה ורחמים משמי שמי קדם, וניכתב וניחתם לחיים טובים ולשלום